

Zmiany kursu franka szwajcarskiego a sytuacja prawna kredytobiorców

dr Bogusław Lackoroński
Uniwersytet warszawski

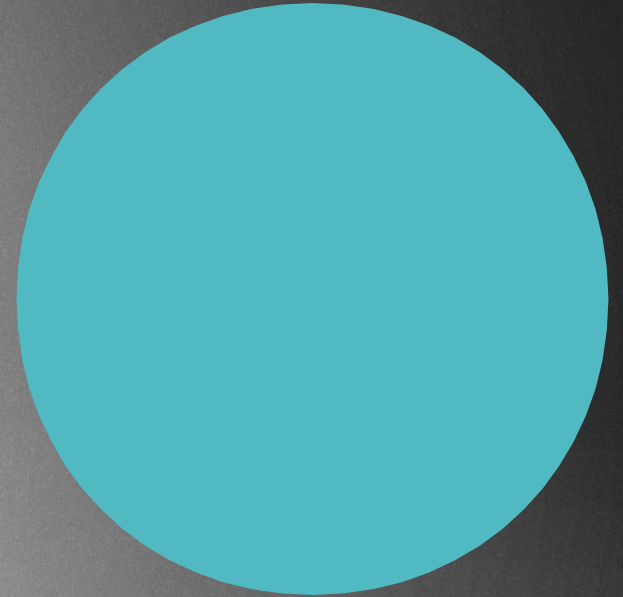
Typologia kredytów walutowych CHF

Źródło: Rzecznik Finansowy

Typ kredytu	Waluta kwoty kredytu w umowie	Waluta określenia salda zadłużenia	Waluta uruchomienia kredytu	Podstawa ustalenia wysokości raty	Waluta płatności raty
Złotowy	PLN	PLN	PLN	PLN	PLN
Walutowy	CHF	CHF	CHF	CHF	CHF
Indeksowany (waloryzowany)	PLN	CHF	PLN	CHF	PLN/CHF
Denominowany	CHF	CHF	PLN	CHF	PLN/CHF

Typologia kredytów tzw. frankowych

- ▶ **Pojęcie umowy kredytu walutowego**
- ▶ **Umowa kredytu indeksowanego w CHF.**
- ▶ **Umowa kredytu denominowanego w CHF.**
- ▶ **Umowa kredytu „mieszkaniowego”.**
- ▶ **Umowa kredytu „inwestycyjnego”.**
- ▶ **Umowa kredytu „konsumpcyjnego”.**

Typologia kredytów tzw. frankowych

- ▶ **Umowa kredytu walutowego** – umowa kredytu, w której co najmniej walutą zobowiązania jest waluta obca (inna niż złoty).
- ▶ Do zmiany art. 358 k.c., która weszła w życie 24 stycznia 2009 roku – umowa mogła określać konsekwencje wyrażenia zobowiązania pieniężnego w walucie obcej, w szczególności mogło być w niej przewidziane upoważnienie przemienne.
- ▶ Od 24 stycznia 2009 roku upoważnienie przemienne stawało się elementem zobowiązań pieniężnych wyrażonych w walutach obcych. Na podstawie art. L p.w.k.c. nowe brzmienie art. 358 k.c. mogło mieć zastosowanie również do zobowiązań wynikających z umów kredytowych zawartych przed 24 stycznia 2009 roku.
- ▶ Umowy kredytu są źródłem zobowiązań ciągłych.

Typologia kredytów tzw. frankowych

- ▶ **Umowa kredytu indeksowanego** w CHF: umowa, w której zarówno walutą zobowiązania, jak i walutą świadczenia każdej ze stron (banku oraz kredytobiorcy) jest waluta polska, a waluta obca, w tym przypadku CHF jest jedynie miernikiem wartości pozwalającym na ustalenie 1. początkowej (całkowitej) kwoty kredytu oraz 2. kolejnych rat spłaty kredytu.
- ▶ Istotnym elementem umowy kredytu indeksowanego jest dwukrotne przeliczenie: **pierwsze** ze złotych, stanowiących walutę długu, na walutę obcą w celu ustalenia całkowitej kwoty kredytu i poszczególnych rat w tej obcej walucie; **drugie** z waluty obcej, na złote, głównie w celu ustalenia wysokości konkretnej raty.
- ▶ **Bezskuteczność klauzuli indeksacyjnej nie musi powodować bezskuteczności całej umowy kredytu.**

Typologia kredytów tzw. frankowych

- ▶ **Umowa kredytu denominowanego** w CHF – umowa, w której walutą zobowiązania jest waluta obca, w tej walucie jest wyrażona wysokość zobowiązania, natomiast walutą świadczenia banku i najczęściej kredytobiorcy jest waluta polska. Zdarza się, że walutą świadczenia kredytobiorcy może być waluta zobowiązania, ale tak być nie musi.
- ▶ **Bezskuteczność klauzuli walutowej może powodować bezskuteczność całej umowy kredytu.**

Okoliczności zawierania umów kredytu denominowanych lub indeksowanych w CHF

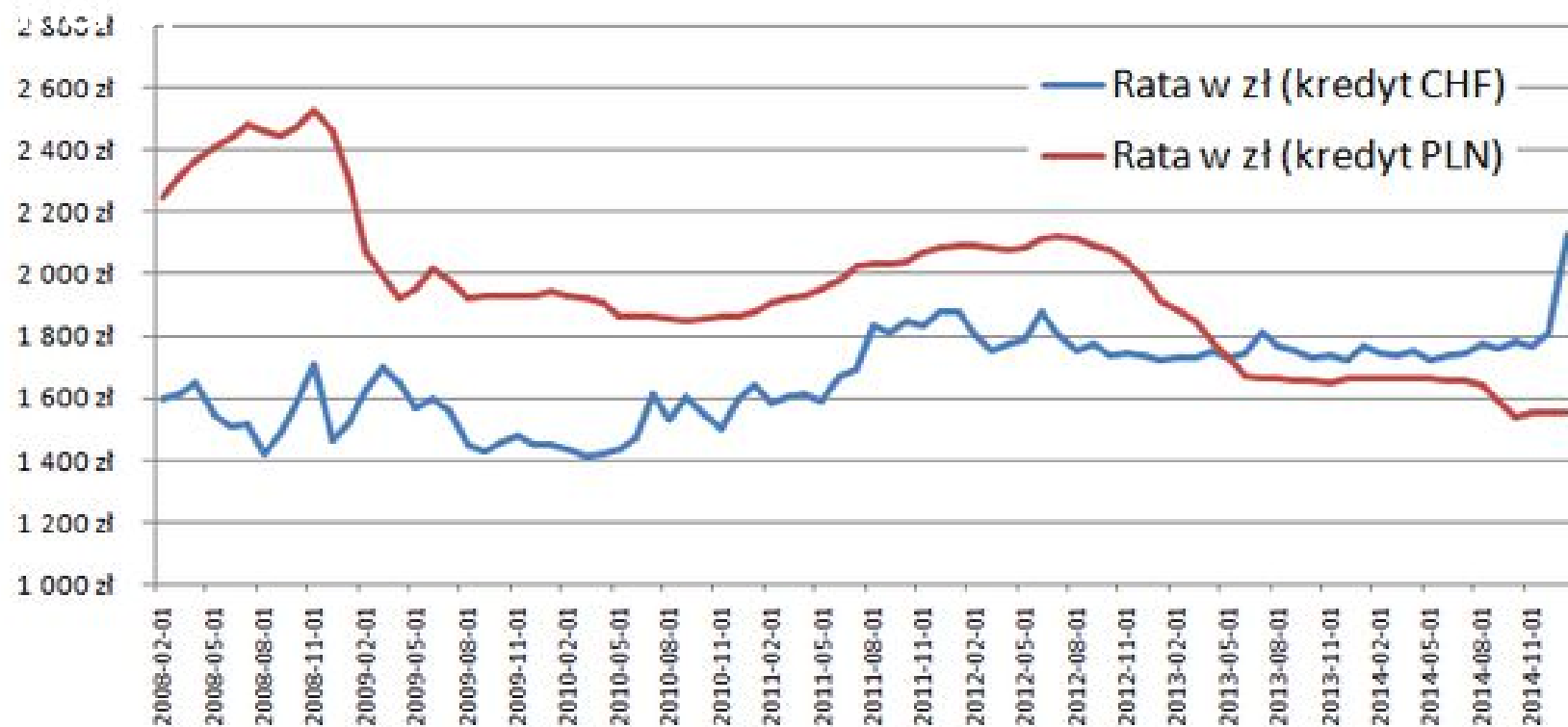
- ▶ Kryzys finansowy w 2007 roku – zwrot ku frankowi szwajcarskiemu i presja na jego umocnienie; spadek konkurencyjności szwajcarskiego eksportu.
- ▶ We wrześniu 2011 roku – decyzja Szwajcarskiego Banku Narodowego o częściowym usztywnieniu kursu wymiany franka szwajcarskiego w stosunku do euro. SNB miał interweniować, gdyby kurs miał spadać poniżej 1,2 franka szwajcarskiego za 1 euro.
- ▶ Decyzja SNB z września 2011 roku była uznawana za niekonwencjonalną i trudną do utrzymania podobnie jak podobne w zakresie celu interwencje w latach 70. XX w. kiedy aprecjacja franka szwajcarskiego była spowodowana rozpadem systemu z Bretton-Woods.
- ▶ W grudniu 2014 roku Prezes SNB Thomas Jordan – deklaracja o konieczności utrzymywania niskiego kursu franka szwajcarskiego do euro.
- ▶ 15 stycznia 2015 roku informacja SNB o porzuceniu polityki częściowego usztywniania kursu franka szwajcarskiego do euro.

Czynniki uwzględniane przy zawieraniu umów kredytu denominowanych lub indeksowanych w CHF

- ▶ Oprocentowanie kredytów walutowych w porównaniu do złotówkowych.
- ▶ Koszty uzyskania kredytów walutowych w porównaniu do złotówkowych.
- ▶ Wysokość rat kredytów walutowych w porównaniu do złotówkowych.
- ▶ Sposób obliczania zdolności kredytowej.
- ▶ Zmienność wysokości rat zależnie od wahań kursu walutowego.
- ▶ Zmienność wysokości kapitału kredytu zależnie od wahań kursu walutowego.
- ▶ Sposób ustalania kursów walutowych (kwestia spreadów).

Czynniki uwzględniane przy zawieraniu umów kredytu denominowanych lub indeksowanych w CHF

Źródło:

15 stycznia 2015 roku - SNB przestaje stosować politykę częściowo usztywnionego kursu CHF

- ▶ Najniższy kurs PLN do CHF w 2008 roku wynosił 1,95 złotych za 1 franka szwajcarskiego.
- ▶ Kurs z 18 stycznia 2015 roku PLN do CHF wynosił 4,32 złotych za 1 franka szwajcarskiego (wzrost o 121%).

Rozważane środki ochrony prawnej:

- ▶ Art. 3571 k.c. – klauzula *rebus sic stantibus*.
- ▶ Art. 3581 § 3 k.c. – waloryzacja sądowa.
- ▶ Art. 3851-3852 k.c. – niedozwolone postanowienia umowne.
- ▶ **Art. 31d** (w mocy od 17 kwietnia 2016 roku) oraz **Art. 100 ust. 1** ustawy z dnia 16 lutego 2007 roku o ochronie konkurencji i konsumentów.
- ▶ Art. 12 ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 roku o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym.
- ▶ Ustawowa restrukturyzacja/waloryzacja/przewalutowanie...?

Rozważane środki ochrony prawnej:

▶ Art. 3571 k.c. - klauzula *rebus sic stantibus*.

Jeżeli z powodu nadzwyczajnej zmiany stosunków spełnienie świadczenia byłoby połączone z nadmiernymi trudnościami albo groziłoby jednej ze stron rażącą stratą, czego strony nie przewidywały przy zawarciu umowy, sąd może po rozważeniu interesów stron, zgodnie z zasadami współżycia społecznego, oznaczyć sposób wykonania zobowiązania, wysokość świadczenia lub nawet orzec o rozwiązaniu umowy. Rozwiązując umowę sąd może w miarę potrzeby orzec o rozliczeniach stron, kierując się zasadami określonymi w zdaniu poprzedzającym.

Rozważane środki ochrony prawnej:

- ▶ **Art. 3571 k.c. - klauzula *rebus sic stantibus*.**
 - ▶ Szczególny charakter regulacji (*exceptiones non sunt extendendae*).
 - ▶ Nadzwyczajna zmiana stosunków – 1. szczególne ryzyko kontraktowe (a. nagła, b. nieprzewidywalna, c. istotna) 2. **względnie trwała zmiany**, 3. zewnętrzna względem stron zobowiązania, 4. generalna.
 - ▶ Wpływ na sytuację stron zobowiązania – nadmierne trudności albo **groźba rażącej straty**.
 - ▶ Nieprzewidywanie wpływu nadzwyczajnej zmiany stosunków na zobowiązanie.
 - ▶ Interes obu stron i zasady współżycia społecznego.
 - ▶ Zakres ingerencji sądu w zobowiązanie.
 - ▶ Konstytutywny charakter orzeczenia.

Rozważane środki ochrony prawnej:

▶ **Art. 3581 § 3 k.c. - waloryzacja sądowa.**

W razie istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza po powstaniu zobowiązania, sąd może po rozważeniu interesów stron, zgodnie z zasadami współżycia społecznego, zmienić wysokość lub sposób spełnienia świadczenia pieniężnego, chociażby były ustalone w orzeczeniu lub umowie.

▶ **Art. 13 ustawy z dnia 28 lipca 1990 roku o zmianie ustawy Kodeks cywilny**

Przepisy art. 12 ust. 2 ustawy oraz art. 3581 § 3 Kodeksu cywilnego **nie mają zastosowania do kredytów bankowych** oraz kwot zdeponowanych na rachunkach bankowych, jak również do kredytów i pożyczek o charakterze socjalnym.

Rozważane środki ochrony prawnej:

▶ Art. 3851 § 1 k.c. - niedozwolone postanowienia umowne

Postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). **Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.**

▶ Art. 3852 k.c.

Oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, biorąc pod uwagę jej treść, okoliczności zawarcia oraz uwzględniając umowy pozostające w związku z umową obejmującą postanowienie będące przedmiotem oceny.

Rozważane środki ochrony prawnej:

▶ **Art. 31d ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów**

Prezes Urzędu, jeżeli uzna że przemawia za tym interes publiczny, przedstawia sądowi istotny dla sprawy pogląd w sprawach dotyczących ochrony konkurencji i konsumentów (por. art. 635 k.p.c.).

▶ **Art. 100 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów**

Każdy może zgłosić Prezesowi Urzędu na piśmie zawiadomienie dotyczące podejrzenia stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

Rozważane środki ochrony prawnej:

- ▶ **Ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym**
 - ▶ **Pojęcie produktu obejmuje również „prawa i obowiązki stron”.**
 - ▶ **Praktyka stosowana przez przedsiębiorców wobec konsumentów jest nieuczciwa, gdy:**
 - ▶ jest sprzeczna z dobrymi obyczajami;
 - ▶ w istotny sposób zniekształca lub może zniekształcić zachowania rynkowe przeciętnego konsumenta przed zawarciem umowy dotyczącej produktu, w trakcie jej zawierania lub po zawarciu umowy, w tym gdy wprowadza w błąd (art. 4);
 - ▶ w jakikolwiek sposób powoduje lub może powodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej umowy, której inaczej by nie podjął (art. 5 u.p.n.p.r.);
 - ▶ pomijanie istotnych informacji potrzebnych przeciętnemu konsumentowi (art. 6 u.p.n.p.r.).
 - ▶ **Ciężar dowodu - art. 13 u.p.n.p.r.**

Rozważane środki ochrony prawnej:

► Art. 12 ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym

1. W razie dokonania nieuczciwej praktyki rynkowej konsument, którego interes został zagrożony lub naruszony, może żądać:

1) zaniechania tej praktyki;

2) usunięcia skutków tej praktyki;

3) złożenia jednokrotnego lub wielokrotnego oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie;

4) naprawienia wyrządzonej szkody na zasadach ogólnych, w szczególności żądania unieważnienia umowy z obowiązkiem wzajemnego zwrotu świadczeń oraz zwrotu przez przedsiębiorcę kosztów związanych z nabyciem produktu;

5) zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej na określony cel społeczny związany ze wspieraniem kultury polskiej, ochroną dziedzictwa narodowego lub ochroną konsumentów.

2. Z roszczeniami, o których mowa w ust. 1 pkt 1, 3 i 5, mogą również wystąpić:

1) Rzecznik Praw Obywatelskich;

2) Rzecznik Finansowy;

3) krajowa lub regionalna organizacja, której celem statutowym jest ochrona interesów konsumentów;

4) powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów.

► **Art. 14 Roszczenia z tytułu nieuczciwej praktyki rynkowej, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 1-3 i 5, ulegają przedawnieniu z upływem lat trzech. Bieg przedawnienia rozpoczyna się oddzielnie, co do każdego naruszenia.**

Rozważane środki ochrony prawnej:

▶ Ustawowa waloryzacja/przewalutowanie.

- ▶ Zakres podmiotowy.
 - ▶ Zakres przedmiotowy.
 - ▶ Stopień ingerencji w istniejące zobowiązania kredytowe.
 - ▶ Niebezpieczeństwa wynikające z generalnego i abstrakcyjnego charakteru ingerencji ustawowej - zabezpieczenia uniemożliwią realizację w pozasądowym trybie.
 - ▶ Tryb waloryzacji/przewalutowania.
- ▶ Dotychczas, ani ustawa z 5 sierpnia 2015 roku, ani Prezydencki projekt ustawy o zasadach zwrotu niektórych należności wynikających z umów kredytu i pożyczki (druk nr 811) nie stały się prawem.
- ▶ Ustawa z dnia 29 lipca 2011 roku o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw - tzw. „ustawa *spreadowa*” zapewniła możliwość spłaty kredytów w obcej walucie zakupionej bez udziału banku-kredytodawcy.

Podsumowanie

- ▶ Brak możliwości stosowania art. 3581 § 3 k.c.; art. 13 ustawy z dnia 28 lipca 1990 roku o zmianie ustawy Kodeks cywilny cały czas nie był przedmiotem orzekania przez Trybunał Konstytucyjny.
- ▶ Trudności w stosowaniu art. 3571 k.c. oraz art. 12 w związku z art. 14 ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (przedawnienie)
- ▶ Dostępnym i wydaje się skutecznym środkiem jest art. 3851 - 3852 k.c. oraz art. 31d ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji:
 - ▶ Bezskuteczność z mocy prawa niedozwolonych klauzul.
 - ▶ Roszczenia kondykcyjne (korzystne terminy przedawnienia art. 118 k.c.).
 - ▶ Nieważność całych umów kredytu.
- ▶ Przewalutowanie ustawowe czy waloryzacja ustawowa - pomysły równie kuszące co niebezpieczne i pytanie czy potrzebne?

Szerzej:

- ▶ B. Lackoroński, *Zmiany kursu franka szwajcarskiego a sytuacja prawna kredytobiorców - wybrane zagadnienia*, Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu 2015, nr 1(45)
- ▶ L. Bosek, B. Lackoroński, *Ustawowa waloryzacja zobowiązań. Uwagi na tle ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o pomocy tzw. frankowiczom*, Forum Prawnicze 2015, nr 6(32).

Dziękuję za uwagę.

Dr Bogusław Lackoroński

